ERMENİ APOSTOLİK KİLİSESİ VE TERÖRİZMİN TEŞVİKİ

AVİM

Bu yazı ilk olarak AVİM tarafından 22 Mayıs 2024te yayınlanan İngilizce bir makalenin çevirisidir.

Azerbaycan ve Türkiye ile normalleşme süreciyle bağlantılı olarak Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, Ermenistan ve Diasporada din görevlilerinin ve aşırı militan grupların başını çektiği aşırı milliyetçi bir tepkiyle karşı karşıya kalmıştır. Başpiskopos Bagrat Galstanyan'ın başkanlığını yaptığı bu aşırı unsurlar geçtiğimiz günlerde Paşinyan hükümetinin istifası ve Ermenistan'ın komşularıyla normalleşme sürecinin durdurulması çağrısında bulunmuştur.

Daha da endişe verici olanı, Galstanyan'ın hüküm giymiş bir terörist olan Hampig Sassounian'a açıkça sahip çıkması, basının ve etrafındaki kalabalığın önünde ona "kahraman" ve "adalet savaşçısı" olarak hitap etmiş olmasıdır. Söz konusu olayın en rahatsız edici yanı, bu övgünün Ermeni Apostolik Kilisesinin önde gelen bir yetkilisi tarafından yapılmış olmasıdır.

28 Ocak 1982'de ABDnin Kaliforniya eyaletindeki Los Angelesa Lübnan'dan gelen 20 yaşındaki Ermeni göçmeni Hampig Sassounian, Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan'a suikast düzenlemiş ve ardından şartlı tahliye olmaksızın ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır. Ancak Ermeni diasporasının ve güçlü lobi gruplarının entrikaları, 2021'de terörist için şartlı tahliye alınmasını sağlamış ve bunun sonucunda Sassounian ABD'den Ermenistan'a gitmek üzere serbest bırakılmıştır.

Türkiye'nin Başkonsolosu Kemal Arıkan'ın öldürülmesinin ardından Ermeni Apostolik Kilisesinin kurumları Sasunyan'a destek amacıyla birçok etkinlik düzenlenmiştir. Şehit olarak gösterilen diğer Ermeni teröristlerin anısına da benzer etkinlikler düzenlendiğini hatırlatmak gerekir.

Örneğin 21 Ekim 1983'te Montebello, Kaliforniyadaki Kutsal Haç Ermeni Apostolik Kilisesinde bir "Hampig Gecesi" düzenlenmiştir. Akşam etkinliği, Hampig Sasunyan'a manevi desteği göstermek amacıyla "Ermeni Apostolik Kilisesi Batı Piskoposluğu Piskoposu Yeprem Tabakyan" başkanlığındaki "Özel Kilise Ayini" ile açılmıştır.

Benzer şekilde, Temmuz 1983'te beş Ermeni terörist, Portekiz'in başkenti Lizbondaki Türk Büyükelçiliğini işgal edip, havaya uçurmuş ve yaptıkları aşağılık terör saldırısı sırasında pek çok masum insanı ve kendilerini öldürmüşlerdir. Ancak bu saldırı dünyanın çeşitli yerlerindeki Ermeni kiliselerinde rahatsız edici bir şekilde övülmüş ve teröristlere şehit unvanı verilmiştir. Diasporada mevcut bulunan Ermeni kiliselerinde ve cemaat

derneklerinde teröristlerin "kahramanlıklarını" ve "Ermeni davası" için "fedakârlıklarını" öven anma törenleri düzenlenmiştir. ABD'de düzenlenen etkinliklerden bazı örnekler vermek yerinde olacaktır:

- 16 Ekim 1983, Watertown, Massachusetts'teki A.C.E.C. - "Lizbon Beşlisi Şehitlerinin anısına Siyasi Miting" olarak ilan edilen bir toplantı.
- 21 Ocak 1984, Glenview, Illinois'deki Ermeni All Saints Apostolik Kilisesinde - "Lizbon Beşlisi" için bir anma töreni.
- 22 Ocak 1984, Providence, Rhode Island'daki Saints Vartanantz Kilisesinde - "Lizbon Beşlisi" için bir anma töreni.
- 28 Ocak 1984, Dearborn, Michigan'daki Ermeni Toplum Merkezinde - "Lizbon Beşlisi" için bir anma töreni.
- 29 Ocak 1984, New Jersey, Ridgefield'deki Saints Vartannantz Kilisesinde - "Lizbon Beşlisi" için bir anma töreni.
- 12 Şubat 1984, Maryland, Chevy Chase'deki Soorp Khatch Kilisesinde - "Lizbon Beşlisi" için bir anma töreni.

Ermeni Kilisesinin hem Diasporada hem de Ermenistan'daki Ermeniler arasında kamuoyunu yönlendiren ve şekillendiren en etkili kurumlardan biri olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

Ermeni tarihi uzmanlarının da kabul edeceği gibi Ermeni Kilisesi, Ermeni tarihi boyunca Ermeni dilinin, edebiyatının ve geleneklerinin korunmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle Ermeni Apostolik Kilisesinin ileri gelenlerinin teröristleri öven ve destekleyen etkinliklere izin vermesi ve bunlara aktif olarak katılması, Ermeni toplumuna ve özellikle de genç Ermenilere terör eylemlerinin Kilise tarafından resmi olarak tasvip edildiği ve izin verildiği mesajını vermektedir. Bu tutum bununla da sınırlı kalmayıp, aynı zamanda Ermeniler için terörün Türk halkını hedef aldığında iyi ve övgüye değer bir eylem olduğu sonucunu da ortaya koymaktadır. Bir kilise için bu tür skandal eylem ve söylemlerde rol almanın ortaya çıkardığı bariz ahlaki çelişkiler üzerinde durmaya gerek yoktur.

Masum insanların öldürülmesini öven bir kilisenin ahlaki çelişkilerini bir kenara bırakılırsa, son 150 yılda edinilen tarihi tecrübe, teröre başvuran Ermeni milliyetçilerinin gerek Rus gerekse Osmanlı İmparatorluğu veya çağdaş Türkiye'de hedeflerine ulaşmada hep başarısız olduklarının açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu terör eylemleri sonuçta dönüp dolaşıp Ermenistanın ve Ermenilerin başına bela olmuş ve onlara zarar vermiştir.

Militan Ermeni grupların terör faaliyetlerine başladığı 19uncu yüzyıldan itibaren bu aşırı unsurlar arasında papaz, piskopos, başpiskopos gibi din görevlilerinin de varlığını görmek mümkündür. Kilise üyeleri bazen terör eylemlerini bizzat organize etmiş, yönetmiş veya aktif olarak katılmıştır.

1890'lı yıllarda Ermeni teröristler Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ve Diasporadaki zengin Ermenilerden zorla para koparma peşine düşmüşlerdir. New York/ABD'de Ermeni tüccar Tavşancıyan, Ermeni ihtilal komitelerine 10.000 Dolar ödemediği takdirde öldürüleceği yolunda tehditler almış ve talep edilen parayı vermeyi reddedince Harputlu Bedros Hamparsumyan tarafından vurularak öldürülmüştür. Daha sonra Philadelphia/ABD'de Amerikan polisi, Azmanaz Kazazian ve Garabad Narinian'ı da 15 yılı aşkın bir süre

boyunca varlıklı Ermenileri terörize etmek ve gasp etmek suçundan tutuklamıştır. Sorgulanan Kazazian polise, 10 Türk'ün yanı sıra Fransa'nın Marsilya şehrinde bir Ermeni kadını da pusuya düşürüp öldürdüğünü itiraf etmiştir. New York ve Philadelphia'daki suikastlar ve para gaspları Ermeni rahip Martougesian tarafından yönetilip organize edilmiştir.

Amerikada Martougesianın yaptığına benzer şekilde, Kafkasya'da da Piskopos Mesrop Ter Movsesian ve Başrahip S. Koriun Ermenilerden para gasp edilmesine ve ayrıca polise, jandarmaya ve Taşnakların talimatlarına uymayan sıradan Ermenilere suikast düzenlenmesi gibi terör eylemlerine bulaşmışlardır.

Rahipler ve piskoposlar Doğu Anadolu'da da Ermeniler ve Müslümanlar arasındaki çatışmaların kışkırtılmasında çok önemli bir rol oynamışlardır. Ermeni tarihçi Antranig Çelebyanın da itiraf ettiği gibi isyanların ve terör eylemlerinin hazırlanmasında rahipler başrol oynamıştır:

> Duran Bartzravandak'ın kilise liderleri Ermeni devrimci hareketinin örgütlenmesinde önemli bir rol oynamıştı. 19. yüzyıl Ermeni aydınları ve sıradan vaizlerin yanı sıra, (Apostolik, Katolik ve Protestan kiliselerine mensup) Ermeni din görevlileri, halka manevi destek ve teselli sağlamanın yanı sıra, direniş ruhunu aşılayarak Ermeni devriminin ve protestosunun havarileri haline geldiler ve Ermeni köylüsünün isyan ruhunu aşıladılar. Birçoğu ellerinde silahla öldü ya da özgürlük savaşı uğrunda halklarıyla birlikte kendilerini feda ettiler. Bunlar arasında Avranlı Piskopos Nerses Kharakhanian, Aharonklu Vartan (Hacobian, Vardan) Vardapet, Aziz Havariler Manastırının [Arkelots] baş başrahibi Hovhannes Vardapet, Aziz Ağbrikli Ghazar Vardapet, Gomi Vanklı Stepan Vardapet ve diğerleri bulunmaktaydı.

Böylece Kilise ve onun önde gelenleri, Ermeni teröristlerin devşirilmesi, eğitilmesi ve saklanmasında etkili bir role sahiplerdi. Bazen silahların depolanmasında da rol oynamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda doğmuş Amerikalı bir Yahudi olan Albert J. Amateau, 1906'da birçok zengin Ermeni'nin, ihtilal komitelerine para vermeyi reddettikleri için İzmirde Ermeni teröristler tarafından suikasta kurban gittiğine dikkat çekmiştir. Bu komiteleri onaylamayan ve can güvenliğinden endişe eden Ermeniler, Ermeni kiliselerinin silah depoları olarak kullanıldığı gerekçesiyle polise şikayette bulunmuşlardır. Amateau kiliseye yapılan polis baskınına ve kiliseden kamyon dolusu silah ve mühimmat çıkarıldığına, baskın sırasında kilisede bulunan beş papazın ve diğer bazı Ermenilerin tutuklandığına da tanık olmuştur.

Benzer şekilde, rahip kılığına girmiş fanatik bir terörist olan Piskopos Mushegh, sadece para gaspını ve suikastları onaylamakla kalmamış, aynı zamanda zengin Ermenileri hain olarak damgalayarak arsızca bu eylemleri meşrulaştırmaya çalışmıştır. Osmanlı'da 1909 yılındaki Adana isyanının arifesinde, Ermenileri gerekirse ceketlerini satmak pahasına silah satın almaya teşvik etmiştir. Onun bu tür kışkırtmaları, 1909 yılında Adana'da Ermeniler ile Müslümanlar arasında meydana gelen toplumlararası şiddet olaylarında önemli rol oynamıştır.

Birinci Dünya Savaşının sona ermesinin ardından Fransızlar, Güney Anadolu'daki Çukurova bölgesini işgal etmiştir (1918-1921) ve bu süre zarfında Sis'teki (bugünkü Kozan/Adana) Ermeni Apostolik Kilisesi de burada bir hayli olumsuz bir rol oynamış, Adana bölgesindeki Müslüman halka yönelik nefreti ve şiddeti kışkırtmak için elinden geleni yapmıştır. Bu tahrikler sonucu Müslümanlarla Ermeniler arasındaki toplumlararası ilişkileri sabote

edilmiş ve aralarına düşmanlık tohumları ekilmiştir. Öyle ki, 1921 Ankara Antlaşması ile Fransızlar bölgedeki işgallerini sonlandırmak zorunda kalınca, Sis Apostolik Kilisesi, hem Fransız hem de Ankara Hükümetleri tarafından verilen tüm güvencelere rağmen, işgal sırasında yaptığı esef verici eylemlerinin sonucundan çekinerek Lübnan'ın Antelias şehrine taşınmak zorunda kalmıştır. Son zamanlarda yaptığı açıklamalarına bakılırsa, Antelias bu zihniyeti ne yazık ki değiştirmemiş görünmektedir.

Tüm bu olayların gösterdiği gibi, Ermeni kilisesi ve onun önde gelenleri aşırılık yanlısı Ermenilerin terör eylemlerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuş ve sonra da bunların kabul edilebilir olaylar olarak sunulmasında rol oynamıştır. Her ne kadar Ermeni kilisesi terörizme sahip çıkma hususunda uzun bir geçmişe sahip olsa da, Galstanyan'ın eylem ve konuşmaları Kilisenin bu menfur tutumdan ne yazık ki vazgeçmediğini göstermektedir.

Ermeni Apostolik Kilisesinin bir başpiskoposu tarafından terörizme açık ve arsız bir şekilde kahramanlık olarak sahip çıkılması ve hüküm giymiş bir teröristin kahraman olarak benimsenmesi herkes için kaygı sebebi olmalıdır, zira bu, teröristlerin Ermeni gençlerine örnek rol modeller olarak gösterildiği anlamına gelmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, bu tür eylemler yalnızca Ermeni militanların başarısız olmasıyla sonuçlanmamakta, aynı zamanda Ermeniler açısından trajik sonuçlara da yol açmaktadır.

**Resim: Terörist Hampig Sassounian (sol), Başpiskopos Bagrat Galstanyan (sağ)*

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "ERMENİ APOSTOLİK KİLİSESİ VE TERÖRİZMİN TEŞVİKİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2024 / 25. Haziran 03. Erişim Kasım 22, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Yorum/ERMENI-APOSTOLIK-KILISESI-VE-TERORIZMIN-TESVIKI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır